

УДК 378 (09) (477)

**Дніпропетровський Інститут
соціального виховання:
виникнення, трансформації,
наслідки**

В. С. Савчук

Доктор історичних наук, професор

ORCID: 0000-0002-6324-7567

Researcher ID: C-2266-2018

varfolomey44@gmail.com

*Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
проспект Гагаріна, 72, м. Дніпро, Україна, 49010*

Н. М. Кушлакова

Доктор історичних наук, доцент

ORCID: 0000-0001-8493-1846

kushlakova@ukr.net

*Західнодонбаський інститут
ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія
управління персоналом»,
вул. Дніпровська, 400/1, м. Павлоград,
Дніпропетровська область, Україна, 51412*

О. Л. Рябченко

Доктор історичних наук, професор

ORCID: 0000-0002-1249-2482

Researcher ID: G-2256-2018

lerche555@ukr.net

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна, 61002*

Анотація. *Мета статті* – висвітлити процес виникнення та діяльності Дніпропетровського інституту соціального виховання, надати розгорнуту картину перетворень, які відбувалися в ньому, з'ясувати долю цього інституту і його вплив на відновлення діяльності Дніпропетровського державного університету. *Методи дослідження:* аналітико-синтетичний, історико-хронологічний, порівняльно-історичний, логічний. *Основні результати та наукова новизна:* вперше детально розглянуто основні складові та наслідки

діяльності Дніпропетровського інституту соціального виховання за короткий час його існування. Проаналізовано динаміку змін кадрового та студентського складу інституту, з'ясовано чинники, які впливали на ці зміни. *Практичне значення:* у процесі дослідження створено системну фактологічну базу для порівняльного аналізу діяльності та подальшого розвитку й перетворень Інститутів соціального виховання України та аналізу статистичних даних їх кадрового і студентського складу. *Оригінальність* дослідження ґрунтується на широкому колі використаних джерел та їх аналітико-синтетичному опрацюванні. *Тип статті:* теоретична, дослідницька. *Основні результати.* Розглянуто проблемні питання, пов'язані з заснуванням і діяльністю Дніпропетровського інституту соціального виховання. З'ясовано склад кафедр інституту протягом періоду, що вивчався, показано їх кількісну та предметну динаміку. Системно вивчено вступні кампанії до Дніпропетровського (Новомосковського) Інституту соціального виховання. Досліджено динаміку кількісних змін студентського складу першокурсників у 1930–1933 рр. та студентського контингенту в цілому. Наведено та проаналізовано статистичні дані щодо розподілу студентів-першокурсників за статтю, соціальним станом, національністю, членством у партії та ЛКСМ. Вивчено динаміку трансформаційних перетворень, викликаних переміщенням Дніпропетровського інституту соціальної освіти до Новомосковська. Розглянуто вплив трансформаційних перетворень, що відбувалися, на кадровий та студентський склад Дніпропетровського інституту соціального виховання. Визначено контингент студентів денного та вечірнього відділень робітфаку при ДІСВ та базу його поповнення. Наведено дані про професорський склад Дніпропетровського інституту соціального виховання на час його переведення до Новомосковська та проаналізовано чинники, що вплинули на рішення переважної більшості професорів залишитися у Дніпропетровську. Зроблено висновок щодо доцільності зміни дислокації інституту та її впливу на його подальший розвиток.

Ключові слова: заснування; кадровий склад; динаміка студентського складу, першокурсники; соціальна характеристика; робітфак; Новомосковськ; чинники змін.

Надійшла до редколегії 28.03.2019

Прорецензована 22.05.2019

Рекомендована до друку 29.07.2019

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology

Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664-9950 (Print)

2019. Vol. 2(27). Issue 1, pp. 125–138

doi 10.15421/26190110

<http://www.uha.dp.ua>

УДК 378 (09) (477)

**Днепропетровский Институт
социального воспитания:
учреждение, трансформации,
последствия**

В. С. Савчук

Доктор исторических наук, профессор

ORCID: 0000-0002-6324-7567

Researcher ID: C-2266-2018

varfolomey44@gmail.com

*Днепропетровский национальный университет
имени Олеса Гончара,
проспект Гагарина, 72, г. Днепро,
Украина, 49010*

Н. М. Кушлакова

Доктор исторических наук, доцент

ORCID: 0000-0001-8493-1846

kushlakova@ukr.net

*Западодонбасский институт
ПрАТ «ВНЗ Межрегиональная Академия
управления персоналом»,
ул. Днепропетровская 400/1, г. Павлоград,
Днепропетровская обл., Украина, 51412*

О. Л. Рябченко

Доктор исторических наук, профессор

ORCID: 0000-0002-1249-2482

Researcher ID: G-2256-2018

lerche555@ukr.net

*Харьковский национальный педагогический
университет имени Г. С. Сковороды,
ул. Алчевских, 29, г. Харьков, Украина, 61002*

Аннотация. Цель статьи – осветить процесс возникновения и деятельности Днепропетровского института социального воспитания, предоставить развернутую картину преобразований, которые происходили в нем, выяснить судьбу этого института и его влияние на возобновление деятельности Днепропетровского государственного университета. Методы исследования: аналитико-синтетический, историко-хронологический, сравнительно-исторический, логический. Основные результаты и научная новизна: впервые детально рассмотрены

основные составляющие и последствия деятельности Днепропетровского института социального воспитания за короткое время его существования. Проанализирована динамика изменений кадрового и студенческого состава института, выяснены факторы, которые влияли на эти изменения. *Практическое значение:* в процессе исследования создана системная фактологическая база для сравнительного анализа деятельности и дальнейшего развития и преобразований Институтов социального воспитания Украины и анализа статистических данных их кадрового и студенческого состава. *Оригинальность исследования* основывается на широком круге использованных источников и их аналитико-синтетической обработке. *Тип статьи:* теоретическая, исследовательская. *Основные результаты.* Рассмотрены проблемные вопросы, связанные с учреждением и деятельностью Днепропетровского института социального воспитания. Выяснено состав кафедр института в течение периода, который изучался, показано их количественную и предметную динамику. Системно изучены вступительные кампании в Днепропетровский (Новомосковский) Институт социального воспитания. Исследована динамика количественных изменений студенческого состава первокурсников в 1930–1933 гг. и студенческого контингента в целом. Приведены и проанализированы статистические данные относительно распределения студентов-первокурсников по полу, социальному положению, национальности, членству в партии и ЛКСМ. Изучено динамику трансформационных преобразований, вызванных перемещением Днепропетровского института социального образования в Новомосковск. Рассмотрено влияние трансформационных преобразований на кадровый и студенческий состав Днепропетровского института социального воспитания. Определен контингент студентов дневного и вечернего отделения рабфака при ДИСВ и базу его пополнения. Приведены данные о профессорском составе Днепропетровского института социального воспитания на время его перевода в Новомосковск и проанализированы факторы, повлиявшие на решение подавляющего большинства профессоров остаться в Днепропетровске. Сделан вывод о целесообразности изменения дислокации института и ее влияния на его дальнейшее развитие.

Ключевые слова: учреждение; кадровый состав; динамика студенческого состава; первокурсники; социальная характеристика; рабфак; Новомосковск; факторы изменений.

Поступила в редколлегию 28.03.2019

Прорецензирована 22.05.2019

Рекомендована в печать 29.07.2019

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology
Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии
ISSN 2664-9950 (Print)
2019. Vol. 2(27). Issue 1, pp. 125–138
doi 10.15421/26190110
<http://www.uha.dp.ua>

LCC DK508.9.D64

**Dnipropetrovsk Institute
of Social Education:
the emergence, transformation,
consequences**

V. S. Savchuk

Doctor in History, Professor
ORCID: 0000-0002-6324-7567
Researcher ID: C-2266-2018
varfolomey44@gmail.com

*Oles Honchar Dnipro National University
72 Gagarin avenue, Dnipro, Ukraine, 49010*

N. N. Kushlakova

Doctor of Historical Sciences, Docent
ORCID: 0000-0001-8493-1846
kushlakova@ukr.net

*West Donbas Institute of the Interregional Academy
of Personnel Management,
400/1 Dneprovskaya Street, Pavlograd, Dnipropetrovsk
oblast, Ukraine, 51412*

O. L. Ryabchenko

Doctor of Historical Sciences, Professor
ORCID: 0000-0002-1249-2482
ResearcherID: G-2256-2018
lerche555@ukr.net

*G.S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University,
29 Alchevskikh Street, Kharkiv, Ukraine, 61002*

Abstract. *The aim of the article is to illuminate the process of the emergence and activities of the Dnipropetrovsk Institute of Social Education, to provide a detailed picture of the transformations occurred in it, to find out the fate of this institution and its influence on the resumption of the activities of the Dnipropetrovsk State University. Research methods: analytic-synthetic, historical-chronological, comparative-historical, logical. The main results and scientific novelty: for the first time the main components and consequences of the activity of the Dnipropetrovsk*

Institute of Social Education for a short time of its existence have been considered in detail. The dynamics of changes in staff and students of the Institute has been analyzed, the factors influenced these changes have been clarified. *Practical value:* systematic factual base for comparative analysis of activity and further development and transformations of the Institutes of Social Education of Ukraine and analysis of statistics of their staff and student body have been created in the process of the research. *Originality* of research is based on a wide range of sources used and their and their analytic-synthetic processing. *Article type:* theoretical research. *Main results.* We consider the problematic issues related to the education and activities of Dnipropetrovsk Institute of Social Education. The composition of the institute departments in the study period is clarified, its quantitative and subject dynamics are shown. The introductory campaigns to Dnipropetrovsk (Novomoskovsk) Institute of Social Education have been systematically studied. The dynamics of quantitative changes in the composition of freshmen in the years 1930-1933 is investigated, and the student contingents as a whole. The statistical data on the distribution of first-year students by gender, social status, nationality, party membership and LCYU are given and analyzed. The dynamics of transformational reformations caused by the relocation of the Dnipropetrovsk Institute of Social Education to Novomoskovsk was studied. The influence of transformational reformations on the personnel and student staff of Dnipropetrovsk Institute of Social Education is considered. The contingents of students of the day-time and evening department of the Working Faculty by the DISE and the base of their replenishment are determined. The data on the professorial staff of the Dnipropetrovsk Institute of Social Education at the time of its transformation to Novomoskovsk are given and the factors that influenced the decision of the overwhelming majority of professors to remain in Dnipropetrovsk are analyzed. The conclusion is made about the expediency of changing the institute location and its influence on the further institute development.

Keywords: Establishment of the Institute; Staff; Dynamics of Student Composition; First-year Students; Social Characteristics; Faculty of Work; Novomoskovsk; Factors of Change.

Received 28.03.2019

Reviewed 22.05.2019

Accepted 29.07.2019

Історіографія. Історія педагогічної освіти в радянській Україні тісно пов'язана з університетською історією. Інститути народної освіти, створені на базі колишніх університетів, у 1920-ті рр. мали педагогічну спрямованість своєї діяльності. Їх функціонування у 1920-х рр. досліджувалося в Україні досить детально у студіях значної низки дослідників вищої освіти в цілому та педагогічної зокрема. Ці дослідження мали різножанровий характер: дисертації (Комарніцький, О. Б., 2018; Левченко, В. В., 2009; Липинський, В. В., 2001; Рябченко, О. Л., 1997); наукові монографії та статті з історії педагогічної освіти в Україні, в яких досліджувалася діяльність й окремих Інститутів народної освіти (Венцева, Н. О., 2013; Год, Б. В. та Єрмак, О. П., 2010; Завальнюк, О. М. та Комарніцький, О. Б., 2012; Комарніцький, О. Б., 2017; Левченко, В. В., 2010; Липинський, В. В., 2000; Липинський, В. В. та Аксакова Н. О., 2011; Ляпіна, О. В., 2008; Ляпіна, О. В., 2009; Майборода, В. К., 1987; Мельник, Е. М. та Філінюк, А. Г., 1998; Журецький, Я. І., Павлік, С. І. та Старовойт, Л. В., укл., 2003; Посулько, О. М., 2013; Рябченко, О. Л., 2000; Суровий, А. Ф., 2007; Ясніцький, Г. І., 1965; Ящук, І. П., 2009; Ящук, І. П., 2015); дослідження питань розвитку структурних підрозділів у цих інститутах у 1920-х рр. (Башкір, О. І., 2015).

Значно менше увага дослідників зосереджувалася на періоді з 1930 по 1933 рр., який передував поновленню університетської системи в Україні. Найчастіше цей період висвітлювався побіжно й не так детально, як 1920-ті рр. На підтвердження, зокрема, зазначимо, що вагоме монографічне дослідження (Рябченко, О. Л. та Куделко, С. М., 2004) містить усього дві сторінки про період реорганізації Харківського інституту народної освіти (1930–1933 рр.). В той же час період цей був насичений досить значними подіями в системі педагогічної освіти, які в підсумку стали підґрунтям повернення в Україну університетської системи. При цьому, як свідчить навіть пілотне дослідження, на цьому шляху були як здобутки, так і втрати.

Недостатньою, на наш погляд, є історіографія досліджень діяльності інститутів, що виникли у процесі трансформації інститутів народної освіти на початку 1930-х рр. Здебільшого досліджувалися Інститути соціального виховання (Лиман, І. І. та Константінова, В. М., упоряд., 2009; Боровик, А., 2015; Гринько, А. І., 2010а; Гринько, А. І., 2010б; Комарніцький, О. Б., 2007; Комарніцький, О. Б., 2018; Суровий, А. Ф. та Петляк, Ф. А., 1998). Але послідовне, системне дослідження багатовекторних аспектів діяльності цих закладів вищої освіти ще відсутнє. Виняток становить дисертаційне дослідження О. Б. Комарніцького, спрямоване на комплексне вивчення життєдіяльності (в

умовах формування та функціонування тоталітарної системи) студентської молоді педагогічних навчальних закладів у 1920-х – 1930-х рр. (Комарніцький, О. Б., 2018), в систему яких входили й Інститути соціального виховання. Однак воно не закриває проблему вивчення багатоаспектного функціонування Інститутів соціального виховання у 1930–1933 рр.

Постановка проблеми. Зазначене стосується і досліджень з історії Дніпропетровського інституту соціального виховання (ДІСВ). Фактично, в дослідженнях з історії вищої освіти України можна знайти лише окремі факти про діяльність ДІСВ. Більше інформації міститься в «Історії Дніпропетровського університету імені Олеся Гончара» (Савчук, В. С., 2008) та «Історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара» (Савчук, В. С., 2018), поданої відповідно до концепції цих видань. Тим не менш, залишаються невисвітленими багато питань функціонування Дніпропетровського інституту соціального виховання, його структури, кадрового складу, життєдіяльності студентства, потребує уточнення доля ДІСВ тощо. Отже, історіографія проблеми явно недостатня, що викликає необхідність подальшого її приращення. На це й націлене наше дослідження.

Мета статті – висвітлити процес виникнення та діяльності Дніпропетровського інституту соціального виховання; надати розгорнуту картину перетворень, які відбувалися в ньому; з'ясувати долю цього інституту і його вплив на відновлення діяльності Дніпропетровського державного університету. В контексті зазначеної мети одним із завдань було також з'ясування взаємовідносин міста та інституту і як вони позначилися на діяльності останнього, а також створення фактологічної бази для подальшого дослідження діяльності, кадрового складу і студентства інститутів соціальної освіти в Україні.

Джерела. Дослідження спирається на виявлений, сформований та опрацьований значний комплекс історіографічних праць за предметом дослідження та першоджерел із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади управління України та Державного архіву Дніпропетровської області. Значну кількість історичних джерел використано вперше, зокрема протоколи, листування, списки учбових закладів мережі Наркомпросу тощо.

Виклад основного матеріалу

1. Виникнення Дніпропетровського інституту соціального виховання. Сформована у 1920-х рр. система вищої освіти викликала сильні суперечності з потребами народного господарства, перешкождала культурному розвитку

республіки. Наприкінці 1920-х рр. були зроблені відповідні кроки до реформи вищої освіти, що відбувалася у певній послідовності. У країні формувалася єдина система вищої освіти. Спочатку у 1928 р. липневий пленум ЦК ВКП (б) запропонував розпочати з 1928/29 навчального року уніфікацію системи технічної освіти в СРСР. У вересні 1929 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Об установлении единой системы индустриально-технического образования» (Про встановлення єдиної системи..., 1929). На цій підставі вводилася єдина загальноосвітня середня школа-десятирічка, яка повинна була стати базою для вищої освіти. Низка технікумів, залежно від стану матеріальної бази та викладацького складу, або перетворювалася в інститути, або зливалася з ними, або ставала середніми спеціальними навчальними закладами.

Зростала й кількість спроб повернути систему університетської освіти в різних галузях знання. Повернення до університетської системи освіти йшло через низку перетворень та реформаційних процесів, до яких відноситься й реформа системи педагогічної освіти. В контексті становлення нової системи вищої освіти пропонувалися різні шляхи реорганізації й інститутів народної освіти, які мали педагогічну спрямованість.

На засіданні Ради народних комісарів УСРР від 11 серпня 1930 р. було констатовано, що «педагогічні учбові заклади мають бути таких 3-х типів: 1) Вищі Педагогічні Школи – педагогічні інститути. 2) Середні Педагогічні Школи – педагогічні технікуми. 3) дво- та однорічні – педагогічні курси» (Протокол № 25/677..., 1930, арк. 152).

Постанова РНК УСРР від 11 серпня 1931 р. «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти» закріпила засади встановленої системи педагогічної освіти. Щодо структури Інститутів соціального виховання, то в цій постанові під пунктом А зазначалося: «Інститут соціального виховання – в складі: 1) шкільного факультету, що дає кадри для старшого концентру трудшколи, ШКМ і ФЗС і складається з трьох відділів: суспільствознавчого з п/відділом: соціально-економічним і мови та літератури; б) техно-математичним; і в) агробіологічним; 2) факультету педолого-педагогічного для підготовки педагогічних робітників установ дефективного дитинства, в справі охорони неповнолітніх, викладачів педагогічних дисциплін для педагогічних технікумів, організаторів дошкільних установ; в) факультету позашкільного виховання для підготовки робітників комуністичного дитячого руху організаторів дитячих клубів, кінотеатрів, бібліотек» (Про реорганізацію..., 1930).

На тому ж засіданні (11 серпня 1930 р.) Раднарком УСРР розглянув і конкретні питання

реорганізації мережі і системи педагогічної освіти. У протоколі засідання, зокрема, зафіксовано таке рішення: «...Виходячи з засад встановленої системи педагогічної освіти затвердити на 1930-31 рік, використавши наявну базу, таку мережу учбових педагогічних закладів:.....

Інститути:

16. Дніпропетровський Фізико-хіміко-математичний Інститут, з відділами: фізики, хімії, математики.

17. Дніпропетровський Педагогічний інститут Профосвіти з факультетами соціальних наук, біологічних і виробничого навчання.

18. Дніпропетровський Інститут Соціального виховання з факультетами: шкільним і дошкільним...» (Протокол № 25/677..., 1930, арк. 152 зв.).

Відповідно до прийнятого рішення й подальших настанов Наркомосу у вересні 1930 р. почали діяти всі зазначені вище три інститути. Директором ДІСВ з 1 вересня 1930 р. було призначено директора ДІНО Василя Михайловича Фідровського. Матеріальні база ДІНО була розподілена між цими інститутами. Інституту соціального виховання в якості основного корпусу був призначений корпус колишньої гімназії Нестелей (Московська, 5). Будинок на Московській, 5 став основним корпусом новоствореного інституту.

При цьому ДІСВ втратив деякі напрями підготовки педагогічних кадрів. Так, дошкільне відділення перевели у Новомосковський педагогічний технікум. Російське відділення молодшого концентру ліквідували, замість нього створили педагогічний технікум. Деякий час планувалося створити ще й художньо-педагогічний факультет (Савчук, В. С., 2018, с. 67).

Трансформаційний період був досить тривалим. Фактично, протягом 1930–1932 р. відбувалися постійні зміни структури новостворених інститутів, переміщення їх територіально, закриття одних і відкриття інших відділів.

Наприкінці жовтня 1930 р. в Інституті соціального виховання функціонували такі кафедри: педагогіки, дидактики, політехнізації, політекономії, діалектичного матеріалізму, загальної історії, історії України, мовознавства, літератури, математики, фізики, хімії, зоології, ботаніки, агрономії, педології, анатомії і фізіології, геології і географії, воєнних дисциплін. Усього 19 кафедр (Савчук, В. С., 2008, с. 67).

Згідно з обстеженням 7 липня 1932 р., кількість кафедр була вже меншою. Навчальна і наукова робота була зосереджена на таких кафедрах: кафедра діалектичного матеріалізму, кафедра політекономії, кафедра математики, кафедра історії, кафедра педагогіки, кафедра педології, кафедра фізики, кафедра хімії, кафедра зоології, кафедра

мови та літератури, кафедра ботаніки, кафедра фізкультури, кафедра військових знань (усього 13 кафедр) (Листування з Дніпропетровським Інститутом..., арк. 2).

Поступово кількість кафедр скорочувалася. Але трансформації торкнулися не лише кафедр, але й кадрового та студентського складу інституту.

2. Трансформаційні перетворення та їхній вплив на кадровий і студентський склад.

Восени 1931 р. ДІСВ мав історико-економічний, техніко-математичний, агро-біологічний та дошкільний факультети. Кількісний склад студентів у ДІСВ у 1931 р. коливався (за різними джерелами) в межах 500–700 студентів.

Кількісний склад студентів за даними на 1 січня 1931 р. (1930/31 н. р.) в Інституті соціального виховання був таким (табл. 1) (Савчук, В. С., 2008, с. 68):

Таблиця 1

Кількісний склад студентів Дніпропетровського інституту соціального виховання станом на 1 січня 1931 р.

Інститут	Кількість викладачів	Кількість студентів				Загалом	У тому числі жінок
		I	II	III	IV		
ДІСВ	79	229	186	155	–	563	358

На серпень 1931 р. у статті, присвяченій перебудові навчальних планів (*Перебудові навчальних планів*, с. 4) наводяться такі дані: усього у ДІСВ навчається 607 студентів, з них 196 робітників, 133 – селяни, інші – службовці. У жовтні 1931 р. (1931/32 н. р.) у ДІСВ нараховувалося 697 студентів (Список учбових закладів..., арк. 28). Щодо першокурсників, то в довідці, наданій у Дніпропетровський міський комітет КП(б)У, повідомляється, що для Інституту соціального виховання на 1931/32 н. р. було «визначено прийом 210 осіб. З них 180 на денний, 30 на вечірній / підстава Бюлетень НКО № 46/. Прийнято на денний 172,

вечірній 40» (Відомість про річний прийом..., 1931, арк. 1–3). Усього ж було прийнято 212 осіб. Ці відомості на 11 листопада 1931 р. підписані безпосередньо директором ДІСВ В. М. Фідровським. Вони трохи відрізняються від даних наведених дещо раніше (2 листопада 1931 р.). За ними студентів-першокурсників було 232 особи. З них – 50 зараховано з робітфаку, 149 – по заявках на денне відділення й 33 на вечірній дошкільний відділ. Достатньо цікавим є розподіл студентів-першокурсників за статтю, соціальним станом, національністю, членством в партії та ЛКСМ за даними від 11 листопада 1931 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Соціальні характеристики студентів-першокурсників ДІСВ (набір 1931/32 н. р.)

Назва курсу	Чол	Жін	КП(б)У	ЛКСМ	Роб	Чор.р	Сел	Вчит	Служ	Куст	Укр	Рос	Євр	Інші	Разом набір
Соц. екон. I гр	16	9	7	11	8	8	4	4	1		19	5		1	25
Соц. екон. II гр	15	8	5	16	7	13			3		17		5	1	23
Техмат	18	13	1	10	15	12	2	1	1		20	6	5		31
Агро-біол	14	12	-	9	6	10	2	6	2		23	3			26
Педол.пед	1	26	-	14	7	7	2	8	2	1	17	3	6	1	27
Літвід	28	12	2	18	10	25	2	1	2		35	1	2	2	40
Разом прийом на денний Інституту	92	80	15	78	53	75	12	20	11	1	131	18	18	5	172
Вечірній Інститут		40													40

З таблиці випливає, що жінки йшли переважно на педолого-педагогічне відділення (96 %). Крім того, переважна більшість студентів-

першокурсників денного відділення (76 %) були українцями. Більше половини першокурсників денного відділення були членами партії та ЛКСМ

(54 %), а службовців за соціальним станом було усього 6,4 %.

При ДІСВ діяли робітничий факультет і низка підготовчих курсів. ДІСВ мав досить сильний професорсько-викладацький склад. Здавалося, в цього вищого навчального закладу були непогані перспективи розвитку. Але в березні 1932 р. навчання у Дніпропетровському інституті соціального виховання було припинене у зв'язку з несподіваним рішенням місцевої влади перевести ДІСВ до Павлограда. Виконувач обов'язків директора ДІСВ М. В. Павлов намагався боротися проти такого рішення. 10 березня 1932 р. у «Доповідній записці» до Обласного партійного комітету він повідомляв, що «10/III мене викликано до заступника голови облоргкому т. Петрова-Велкова, який запропонував протягом 5 днів перевести Інститут Соцвиху в Павлоград і звільнити приміщення...» (Листування з Дніпропетровським та Новомосковським..., арк. 52). М. В. Павлов доводив, що після переведення до Павлограда інститут втратить базу поповнення студентами, змушений бути закрити вечірнє відділення, оскільки студентами його є робітники і службовці, що проживають у Дніпропетровську. Намагався він довести, що мало хто з професорів кине свої домівки у Дніпропетровську і переїде до Павлограда. Отже, ДІСВ втратить свої найкращі викладацькі кадри. Наслідком буде втрата аспірантури і т. п. І завершив «Доповідну записку» висновком, що «переведення ІСВ та ще серед учбового року неминуче призведе до розвалу Інституту. Крім того, в разі переводу недостатня кількість кваліфікованих викладачів не зможе обслужити В.І.П.К.П., що охоплює 700 чоловік» (Листування з Дніпропетровським та Новомосковським..., арк. 52 зв.).

Тим не менш, 11 березня 1932 р. завідувач міського комунального відділу Калінін повідомив керівництво ДІСВ, що «за постановою Директивних органів та Дніпропетровського Облоргкомітету і міської ради Інститут переводиться з м. Дніпропетровського до м. Павлоград» (Листування з Дніпропетровським та Новомосковським..., арк. 55) і запропонував не пізніше 17 березня 1932 р. звільнити чотири основні приміщення, які займав ДІСВ.

М. В. Павлов негайно, не покладаючись уже на місцеву владу, звернувся до Наркомосу. Постанова про переведення була прийнята місцевою владою без погодження з Наркомосом і викликала негативну реакцію останнього. Заступник наркома

освіти Карпенко у своєму листі від 14 березня 1932 р. до Раднаркому УСРР, виклавши суть проблеми та негативні результати такого рішення, зазначив наприкінці листа: «Отже, НКО категорично протестує проти переведення Дніпропетровського ІСВ до м. Павлограда й просить Рад Народних Комісарів скасувати постанову про виселення Дніпропетровського Інституту Соцвиху, залишивши цей Інститут в м. Дніпропетровському» (Листування з Дніпропетровським та Новомосковським..., арк. 47).

Але все було марно. Змінилося тільки місце переведення інституту. Він був переведений не до Павлограда, а до Новомосковська. Інститут соціального виховання розпочав заняття у квітні 1932 р. ще під назвою Дніпропетровського інституту соціального виховання. Інститут був остаточно переведений до Новомосковська у повному складі і мав такі факультети: техніко-математичний, історико-економічний, агробіологічний. Саме тоді місто відібрало у ДІСВ низку приміщень, які були у його підпорядкуванні. Зокрема, чудовий будинок колишньої гімназії Нестелей по Московській, 5, який так і не повернули університету при його створенні, а, крім нього, й низку приміщень за іншими адресами. При ІСВ був також Дніпропетровський вечірній педолого-педагогічний відділ. У 1933 р. його ліквідували і перевели на заочну форму навчання.

ДІСВ працював під час дислокації у Дніпропетровську непогану базу майбутнього студентства. На 1 липня 1932 р. контингент студентів денного та вечірнього відділень робітфаку при ДІСВ розподілявся таким чином (табл. 3).

З таблиці випливає, що досить вагомим початальником студентів на робітфак був завод імені К. Лібкнехта. Тобто, наявність промислових підприємств у Дніпропетровську сприяла наповненню робітничого факультету. Після переведення ДІСВ до Новомосковська, як і передбачав М. В. Павлов, набір студентів-вечірників різко скоротився. У своєму листі від 15 жовтня 1932 р. вже інший директор ДІСВ П. І. Шляхов повідомляв до сектору планування та сектору кадрів НКО УСРР, що «Новомосковськ ... не має достатньої бази через відсутність заводів або великих виробничих підприємств для укомплектування вечірніх груп без відриву від виробництва, тому прохаю змінити норми набору...» (Листування з Дніпропетровським та Новомосковським..., арк. 24).

Контингент студентів денного та вечірнього відділень робітфаку при ДІСВ*

Денні курси р/ф-ту при ДІСВ		Вечірні курси ДІСВ Петриківського р/ф-ту П'ятихатського р-ну		Вечірні курси р/ф-ту ДІСВ при заводі Карла Лібкнехта (Нижньодніпровськ)		Випускні курси безпосередньо при ДІСВ		Випускні курси при заводі Карла Лібкнехта
Курси		Курси		Курси		Курси		Курси
II	III	II	III	II	III	III	IV	IV
35	22	23	20	24	18	21	36	18
Усього		Усього		Усього		Усього		Усього
57		43		42		57		18
РАЗОМ								
217								

У липні 1932 р. М. В. Павлов, перебуваючи ще директором ДІСВ, переведеного до Новомосковська, вже планувався на заміну. Оргінструкторський сектор у липневому листі до Культпропу ЦК КП(б)у серед інших кандидатур на заміщення вакантних посад директорів інститутів зазначав, що М. В. Павлов «рекомендується на Директора Кам'янець-Подільського ІСВ» (До Культпропу..., арк. 237) замість його тодішнього директора П. С. Палька, який «рекомендується на Директора Дніпропетровського Інституту профосу». А на посаду директора Новомосковського інституту соціального виховання одночасно із зазначеними змінами був рекомендований директор Новомосковського педтехнікуму П. І. Шляхов (Шляхов Павло Іларіонович...). З цих рекомендацій не була виконана тільки рекомендація по М. В. Павлову. Новий директор Інституту соціального виховання П. І. Шляхов відчайдушно боровся за налагодження його діяльності, але все відбувалося так, як і передбачав його попередник.

За планом ДІСВ (НІСВ) мав набрати на новий 1932/1933 н. р. 300 студентів на перший курс інституту й 150 студентів на робітфак. Причому з 300 студентів планувалося набрати 240 – на денну форму навчання та 60 – на вечірню. На робітфак відповідно з відривом від виробництва – 30. Без відриву – 120. При виконанні плану набору в ІСВ було б 910 студентів. На серпень 1932 р. випускників інституту було 134. За спеціальностями план набору студентів на 1932/33 навчальний рік розподілявся таким чином: історико-економічний відділ – 60/30, літературний факультет – 60, агробіологічний – 30, техно-математичний – 30,

педолого-педагогічний – 60/30. На робітфак планувалося набрати 30 осіб із відривом від виробництва і 120 – без відриву. У разі виконання плану інститут мав би (разом з робітфаком) 910 студентів (Листування з Дніпропетровським та Новомосковським..., арк. 37–38). Це достатньо вагомий склад, який потребував наявності відповідного кадрового забезпечення. А от із цим було погано.

Зокрема, напередодні нового навчального 1932/33 р., доповідаючи 23 серпня 1932 р. сектору кадрів НКО про стан підготовки ІСВ до нового навчального року, П. І. Шляхов зазначав, що найвужчим місцем є комплектування викладачів, оскільки «кінець минулого навчального року більшість викладачів доїзжала з Дніпропетровського дочитувати свої лекції. До цього часу переїхало усього 3 викладачі. Решта 41 ще не переїхала. Переїзд цей упирається почасти в брак квартир, почасти небажання викладачів кидати Дніпропетровське» (Листування з Дніпропетровським та Новомосковським..., арк. 38). З 12 професорів ДІСВ (досить солідна на той час кількість) переважна більшість до Новомосковська не поїхала й або залишилася у Дніпропетровську, або взагалі виїхала з міста.

Для того, щоб зрозуміти позицію професорів щодо переїзду до Новомосковська, необхідно мати на увазі те, що більшість із них працювала одночасно й в інших інститутах Дніпропетровська. Причому досить часто ДІСВ не був їхнім основним місцем роботи, як це впливає з наведеної нижче таблиці працевлаштування професорів (табл. 4).

* Таблицю складено за архівними матеріалами ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 1793, арк. 41.

**Професорський склад Дніпропетровського Інституту соціального виховання
перед його переїздом до Новомосковська***

№ п/п	Прізвище	Що викладає	Членство в партії	Де працює, крім ДІСВ
1.	Баскін	Економічна географія	Член КП(б)У	Керівник кафедри у гірничому інституті, керівник кафедри у ДФХМІ
2.	Добудяк	Всесвітня історія	КП(б)У	Проф. Комуністичного вишу
3.	Саковський	Політехнізація	Кандидат КП(б)У	Керівник кафедри політехнізації у ДФХМІ
4.	Фідровський	Діамат, ленінізм,	КП(б)У	Директор педагогічно-дослідної станції
5.	Завадовський	Мовознавство	Позапартійний	Керівник кафедри Інституту профосвіти
6.	Задериголова	Педагогіка	Кандидат КП(б)У	Інститут кадрів «Сталь»
7.	Корчинський	Математика	Позапартійний	Зав. факультету ДФХМІ, керівник кафедри ДФХМІ
8.	Стаховський	Зоологія	Позапартійний	
9.	Левінсон	Педологія	Позапартійний	Зав. сектору Інституту кадрів «Сталь»
10.	Клочко	Основи виробництва	Позапартійний	Керівник кафедри Інституту профосвіти, професор Транспортного інституту
11.	Брук	Педагогіка	Позапартійний	Керівник кафедри Інституту профосвіти
12.	Заремба	Анатомія	Позапартійний	Керівник кафедри медичного інституту

Побіжний аналіз наведеної таблиці свідчить, що причин не переїздити до Новомосковська, враховуючи ще й відсутність там житла, у професорів було достатньо. Коли у 1933 р. поновлювався Дніпропетровський університет, то колишній Дніпропетровський, а на той час Новомосковський інститут соціального виховання, офіційно до його складу не включався. Але у становленні університету важливу роль відіграло те, що майже всі професори, які викладали в ДІСВ і навіть були там штатними працівниками, залишилися у Дніпропетровську і працювали надалі у Дніпропетровському державному університеті.

З 1933 р. Дніпропетровський інститут соціального виховання у титульних списках став іменуватися як Новомосковський інститут соціального виховання. Як такий його затвердили 1 лютого 1933 р. (Листування з Дніпропетровським Інститутом...). Але у 1934 р. така назва в офіційних документах вже не зустрічається. Замість неї з'являється назва «Новомосковський педагогічний інститут». Не з'ясовано поки що, чи вдалося виконати план набору студентів у 300 осіб на 1932/33 навчальний рік. Але за архівними джерелами вже на 1933/34 н. р. план набору у

Новомосковський педагогічний інститут був зменшений удвічі і складав 150 осіб (Звіт про хід осіннього набору /1933/). Можна припустити, що таке різке зниження плану набору було зумовлене й втратою абітурієнтської бази у зв'язку з переміщенням Дніпропетровського інституту соціального виховання до Новомосковська. Отже, на наш погляд, ДІСВ більше втратив, ніж виграв від переїзду до Новомосковська.

Результати. Вперше детально розглянуто основні складові та наслідки діяльності Дніпропетровського інституту соціального виховання за короткий час його існування (1930–1933 рр.). Проаналізовано динаміку зміни кадрового та студентського складу інституту, з'ясовано чинники, які впливали на ці зміни. Визначено, що навіть після переїзду до Новомосковська інститут, втрапивши підґрунтя для поповнення свого контингенту (особливо вечірньої форми навчання), спромігся в перший рік після корінних трансформаційних змін не здати свої позиції при формуванні студентського контингенту. В той же час інститут втратив можливості для формування вагомого кадрового складу та розвитку ряду напрямів своєї

* Таблицю складено за архівними матеріалами ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 1793, арк. 53-54.

діяльності, які були притаманними йому при дислокації у Дніпропетровську.

Трансформація ДІНО, викликана змінами в освітній політиці держави, мала своїм наслідком перетворення ДІНО на три вищі навчальні заклади, один з яких (ДІСВ) фактично втратив свій республіканський статус у зв'язку з переведенням до Новомосковська – міста обласного підпорядкування. Непродумана політика місцевої влади знівелювала значимість цього інституту, перевела його з розряду інститутів

республіканського значення в розряд інститутів обласного значення.

Результати дослідження створюють системну фактологічну базу для порівняльного аналізу діяльності та подальшого розвитку й перетворень Інститутів соціального виховання України та аналізу статистичних даних їх кадрового і студентського складу (Лиман, І. І. та Константінова, В. М., упоряд., 2009; Боровик, А., 2015; Гринько, А. І., 2010а; Гринько, А. І., 2010б; Комарніцький, О. Б., 2007; Комарніцький, О. Б., 2018; Суворий, А. Ф. та Петляк, Ф. А., 1998).

Бібліографічні посилання

Башкір, О. І., 2015. Становлення кафедри педагогіки на Харківщині у 20-ті роки ХХ сторіччя. *Педагогіка та психологія*. Збірник наукових праць. Харків, вип. 50, с. 148–156.

Боровик, А., 2015. Чернігівський інститут соціального виховання за директора М. А. Балицького (1929–1931 рр.). *Сіверянський літопис*. Чернігів, вип. 1(121), с. 195–202.

Венцева, Н. О., 2013. Особливості реформування вищої педагогічної освіти України в 1930–1940 рр. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, вип. 6, с. 21–30.

Відомість про річний прийом 1931 р. до Дніпропетровського Інституту Соцвиху. Ф. 18. Оп. 1. Спр. 739. Дніпро: Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДО).

Глейзер, М., 1931. *Закони та розпорядження в справі народної освіти*. Систематизований збірник з передмовою заступника народного комісара освіти О. Полоцького. Харків: Радянська школа.

Год, Б. В. та Єрмак, О. П., 2010. Заклади вищої педагогічної освіти в Полтаві у 1918 – 1933 роках. *Історична пам'ять*. Полтава, № 2, с. 104–118.

Гринько, А. І., 2010а. Діяльність Кам'янець-Подільського та Вінницького інститутів соціального виховання у 1932–1933 рр. *Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський, вип. 2, с. 14–17.

Гринько, А. І., 2010б. Становище Кам'янець-Подільського та Вінницького інститутів соціального виховання у 1932–1933 рр. (за документами Центрального державного архіву вищих органів влади, управління України). *Освіта, наука і культура на Поділлі*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, вип. 16, с. 196–205.

До Культпропу ЦК КП/б/У. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 1114. Київ: Центральний державний архів вищих органів влади управління України (далі – ЦДАВО України), арк. 237.

Журецький, Я. І., Павлік, С. І. та Старовойт, Л. В., укл., 2003. *Миколаївський державний університет*. Історичний нарис (1913–2003 рр.). Київ: Златографт-дизайн.

Завальнюк, О. М. та Комарніцький, О. Б., 2012. *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918–2012 рр.)*. Історичний нарис. Кам'янець-Подільський: Аксіома.

Звіт про хід осіннього набору (1933) до Новомосковського педінституту на 3/IX-33 року. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 438. Дніпро: ДАДО.

Комарніцький, О. Б., 2007. Студентство Кам'янець-Подільського інституту соціального виховання (педінституту) у першій половині 30-х рр. ХХ ст.: соціальний та національний склад, партійність, настрої, участь у політичних кампаніях. *Освіта, наука і культура на Поділлі*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, вип. 10, с. 322–333.

Комарніцький, О. Б., 2017. *Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920–1930-х рр.* Монографія. Кам'янець-Подільський:

Комарніцький, О. Б., 2018. *Студентство педагогічних навчальних закладів радянської України в умовах формування тоталітарної системи (20–30-ті рр. ХХ ст.)*. Дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 – історія України. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка.

Левченко, В. В., 2009. *Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.)*. Автореф. дис... канд іст. наук: 07.00.01 – Історія України. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 16 с.

Левченко, В. В., 2010. *Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.): позитивний досвід невеликого експерименту*. Монографія. Одеса: ТЕС.

Лиман, І. І. та Константінова, В. М., упоряд., 2009. Бердянський інститут соціального виховання. Педагогічний інститут. Учителський інститут (1932–1953 роки). В: *Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету*. Київ: Освіта України, т. 4.

Липинський, В. В. та Аксакова Н. О., 2011. Становлення мережі та структури педагогічної освіти в УСРР у 1920-ті рр. *Наука. Релігія. Суспільство*. Донецьк, вип. 3, с. 23–30.

Липинський, В. В., 2000. *Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-і роки*. Монографія.

Донецьк: РВА Донецький державний технічний університет.

Липинський, В. В., 2001. *Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки*. Автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 – історія України. Харків: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.

Листування з Дніпропетровським Інститутом Соцвиху про укомплектування викладацькими кадрами інституту, прийом студентів до інституту, забезпечення хворих путівками. Ф. 166. Оп.11. Спр. 333. Київ: ЦДАВО України, арк. 2.

Листування з Дніпропетровським та Новомосковським інститутами соціального виховання про призначення, переміщення по службі викладачів, організацію та проведення практики студентів, роботу робітфаків, асигнування коштів на утримання інститутів, список студентів III курсу Дніпропетровського інституту соціального виховання на серпень 1932 р. Ф. 166. Оп. 9. Спр. 1793. Київ: ЦДАВО України.

Ляпіна, О. В., 2008. Інститути народної освіти (1920-ті – початок 1930-х рр.): порівняльний аспект. *Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті*. Збірник наукових праць. Дніпропетровськ, вип. 6, с. 263–271.

Ляпіна, О. В., 2009. Становлення інститутів народної освіти в УСРР (перша половина 1920-х рр.). *Гілея: науковий вісник*. Збірник наукових праць. Київ, вип. 18, с. 56–65.

Майборода, В. К., 1987. Про становлення та розвиток вищої педагогічної освіти (1917–1928 рр.). *Український історичний журнал*. Київ, вип. 5, с. 96–102.

Мельник, Е. М. та Філінюк, А. Г., 1998. Кам'янець-Подільський інститут народної освіти: розвиток, досягнення та утрати (1921–1930 рр.) *Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр.* Кам'янець-Подільський, вип. 1, с. 28–40.

Перебудові навчальних планів не віддано уваги, 1931. *Зоря*, 4 серпня 1931 р., с. 4.

Посунько, О. М., 2013. Дніпропетровський ІНО у 1920-х роках (за матеріалами втрачених фондів ДАДО). *Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті*. Збірник наукових праць. Дніпропетровськ, вип. 11, с. 249–260.

Про встановлення єдиної системи індустріально-технічної освіти (постанова ЦВК і РНК СРСР 11-IX-1929 р. Збірка законів СРСР. 1929. № 60). В: Глейзер, М., упоряд., 1931. *Закони та розпорядження в справі народної освіти. Систематизований збірник з передмовою заступника народного комісара освіти О. Полюцького*. Харків, с. 89–93.

Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти. Постанова РНК УСРР з 11/8 1930 р. В: *Закони*

та розпорядження в справі народної освіти, 1931. Харків: Радянська школа, с. 111–113.

Протокол № 25/677 засідання Ради Народних Комісарів УСРР з 11 серпня 1930 року. Ф. 337. Оп. 1. Спр. 8536. Київ: ЦДАВО України, арк. 152 зв.

Рябченко, О. Л. та Куделко, С. М., 2004. Харківський університет в епоху реорганізації (1920–1933). В: Бакіров, В. С., відп. ред., 2004. *Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років*. Харків: Фоліо, с. 301–364.

Рябченко, О. Л., 1997. *Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні (1921–1930 рр.)*. Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет.

Рябченко, О. Л., 2000. *Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні (1921–1930 рр.)*. Харків: ХНАМГ.

Савчук, В. С., 2008. Дніпропетровський ІНО і реформа вищої школи на початку 1930-х рр. В: Поляков, М. В., гол. ред., 2008. *Історія Дніпропетровського національного університету імені Олеса Гончара*. Дніпропетровськ: Видавництво ДНУ, с. 65–70.

Савчук, В. С., 2018. Освітні реорганізації і трансформації часів Інституту народної освіти та його наступників (1920 – 1933 рр.). В: Поляков, М. В., гол. ред., 2018. *Історія Дніпропетровського національного університету імені Олеса Гончара*. Дніпро: Ліра, с. 65–70.

Список учбових закладів мережі Наркомпрос УСРР. Ф.166. Оп.10. Спр. 851. Київ: ЦДАВО України, арк. 28.

Суровий, А. Ф. та Петляк, Ф. А., 1998. З історії Кам'янець-Подільського інституту соціального виховання. *Освіта, наука і культура на Поділлі*. Кам'янець-Подільський, вип. 1, с. 40–50.

Суровий, А. Ф., 2007. Вінницький інститут народної освіти (1920-ті рр.). *Освіта, наука і культура на Поділлі*. Кам'янець-Подільський, вип. 10, с. 300–306.

Шляхов Павло Іларіонович. Ф. 166. Оп. 12. Спр. 2724. Київ: ЦДАВО України.

Ясніцький, Г. І., 1965. *Розвиток народної освіти на Україні (1921–1932 рр.)*. Київ: Видавництво Київського університету.

Ящук, І. П., 2009. Особливості формування системи вищої педагогічної освіти в Україні (20-30-ті рр. XX століття). *Педагогічний дискурс*. Збірник наукових праць. Хмельницький: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, вип. 6, с. 203–211.

Ящук, І. П., 2015. Формування системи вищої педагогічної освіти в Україні в 20-х г – на початку 30-х років XX століття. *Наукові праці МАУП. Педагогічні науки*. Київ, вип. 44, с. 9–14.

References

Bashkir, O. I., 2015. Stanovlennya kafedry pedahohiky na Kharkivshchyni u 20-ti roky XX storichchya [Establishment of the Department of Pedagogy in Kharkiv region in the 1920s]. *Pedahohika ta*

psykholohiya [Pedagogy and Psychology], issue 50, pp. 148–156 (in Ukrainian).

Borovyk, A., 2015. Chernihivs'kyu instytut sotsial'noho vykhovannya za dyrektora M. A. Balyts'koho (1929–

1931 rr.) [Chernihiv Institute of Social Education under the director M.A. Balytskyi (1929-1931)]. *Siveryans'kyi litopys* [*Siveriansky Chronicle*]. Chernihiv, issue 1(121), pp. 195–202 (in Ukrainian).

Do Kul'tpropu TsK KP/b/U. [To Kultprop Central Committee KP/b/U]. Fund 166. Inventory 10. File 1114. Kyiv: Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchychk orhaniv vlady upravlinnya Ukrayiny (hereafter – TsDAVO Ukrayiny) [Central State Archive of Higher Authorities of Ukraine], p. 237.

Hleyzer, M., 1931. *Zakony ta rozporядzhennya v spravi narodnoyi osvity*. Systematyzovanyy zbirnyk z peredmovoyu zastupnyka narodnoho komisara osvity O. Polots'koho [Laws and regulations in the field of public education. Systematized collection with a preface by the Deputy People's Commissioner of Education O. Polotsky]. Kharkiv: Radyans'ka shkola (in Ukrainian).

Hod, B. V. and Yermak, O. P., 2010. Zaklady vyshchoyi pedahohichnoyi osvity v Poltavi u 1918 – 1933 rokakh [Establishments of higher pedagogical education in Poltava in 1918–1933]. *Istorychna pam'yat'* [Historical memory]. Poltava, issue 2, pp. 104–118 (in Ukrainian).

Hryn'ko, A. I., 2010a. Dyal'nist' Kam'yanets'-Podil's'koho ta Vinnyts'koho instytutiv sotsial'noho vykhovannya u 1932–1933 rr. [Activities of Kamianets-Podilskyi and Vinnytsia institutes of social education in 1932-1933]. *Zbirnyk naukovykh prats' molodykh vchenykh Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka* [Collection of scientific works by the young scientists of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ogienko]. Kam'yanets'-Podil's'kyi, issue. 2, pp. 14–17 (in Ukrainian).

Hryn'ko, A. I., 2010b. Stanovyshche Kam'yanets'-Podil's'koho ta Vinnyts'koho instytutiv sotsial'noho vykhovannya u 1932–1933 rr. (za dokumentamy Tsentral'noho derzhavnoho arkhivu vyshchychk orhaniv vlady, upravlinnya Ukrayiny) [The situation of the Kamianets-Podilskyi and Vinnytsia institutes of social education in 1932-1933]. (za dokumentamy Tsentral'noho derzhavnoho arkhivu vyshchychk orhaniv vlady, upravlinnia Ukrainy). *Osvita, nauka i kul'tura na Podilli* [Education, science and culture in Podillya]. Kam'yanets'-Podil's'kyi, vol. 16, pp. 196–205 (in Ukrainian).

Komarnits'kyi, O. B., 2007. *Studentstvo Kam'yanets'-Podil's'koho instytutu sotsial'noho vykhovannya (pedinstytutu) u pershyi polovyni 30-kh rr. XX st.: sotsial'nyy ta natsional'nyy sklad, partiynist', nastroyi, uchast' u politychnykh kampaniyakh* [Students of the Kamianets-Podilskyi Institute of Social Education (Pedagogical Institute) in the first half of the 1930s: social and national composition, party membership, moods, participation in political campaigns]. *Osvita, nauka i kul'tura na Podilli* [Education, science and culture in Podillya]. Kam'yanets'-Podil's'kyi, issue 10, pp. 322–333 (in Ukrainian).

Komarnits'kyi, O. B., 2017. Ctudenty-pedahohy u modernizatsiyi vyshchoyi osvity radyans'koyi Ukrayiny u 1920-1930-kh rr. [Student-teachers in the modernization of higher education in Soviet Ukraine in the 1920-s and 1930-s]. Kam'yanets'-Podil's'kyi: Ruta (in Ukrainian).

Komarnits'kyi, O. B., 2018. *Student-stvo pedahohichnykh navchal'nykh zakladiv radyans'koyi Ukrayiny u*

umovakh formuvannya totalitarnoyi systemy (20–30-ti rr. XX st.) [Students of pedagogical educational establishments of Soviet Ukraine under the conditions of the totalitarian system formation (20-30's of XX century)]. D.Sc. Thesis. Kam'yanets'-Podil's'kyi: Kam'yanets'-Podil's'kyi nats. un-t im. I. Ohiyenka (in Ukrainian).

Levchenko, V. V., 2009. *Istoriya Odes'koho instytutu narodnoyi osvity (1920–1930 rr.)* [History of the Odessa Institute of Public Education (1920–1930)]. Abstract of PhD dissertation. Odesa: Odes'kyi natsional'nyy universytet im. I. I. Mechnykova (in Ukrainian).

Levchenko, V. V., 2010. *Istoriya Odes'koho instytutu narodnoyi osvity (1920–1930 rr.): pozytyvnyy dosvid nevdaloho eksperymentu* [History of the Odessa Institute of Public Education (1920-1930): a positive experience of the failed experiment]. Odesa: TES (in Ukrainian).

Lyapina, O. V., 2008. Instytuty narodnoyi osvity (1920-ti – pochatok 1930-kh rr.): porivnyal'nyy aspekt [Institutes of Public Education (1920-s - early 1930-s): comparative aspect]. *Naddnyprianska Ukraina: istorychni protsesy, podii, postati* [Naddnyprianska Ukraina: historical processes, events, personalities]. Dnipropetrovsk, issue 6, pp. 263–271 (in Ukrainian).

Lyapina, O. V., 2009. Stanovlennya instytutiv narodnoyi osvity v URSS (persha polovyna 1920-kh rr.) [Establishment of institutes of public education in the USSR (first half of the 1920-s)]. *Hileya: naukovyy visnyk* [Gileia: Scientific Bulletin]. Kyiv, issue 18, pp. 56–65 (in Ukrainian).

Lyman, I. I. ta Konstantinova, V. M., uporyad., 2009. Berdyans'kyi instytut sotsial'noho vykhovannya. Pedahohichnyy instytut. Uchytel's'kyi instytut (1932–1953 roky) [Berdyansk Institute of Social Education. Pedagogical Institute. Teachers' Institute (1932-1953)]. In: *Materialy z istoriyi Berdyansk'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu* [Materials on the History of Berdyansk State Pedagogical University]. Kyiv: Osvita Ukrayiny, vol. 4 (in Ukrainian).

Lypyn's'kyi, V. V. and Aksakova N. O., 2011. *Stanovlennya merezhi ta struktury pedahohichnoyi osvity v USRR u 1920-ti rr.* [Formation of a network and structure of pedagogical education in the USSR in the 1920s]. *Nauka. Relihiya. Suspil'stvo* [Science. Religion. Society]. Donetsk, issue 3, pp. 23–30 (in Ukrainian).

Lypyn's'kyi, V. V., 2000. *Stanovlennya i rozvytok novoyi systemy osvity v USRR u 20-i roky* [Formation and development of a new system of education in the USSR in the 20s]. Donetsk: RVA Donetsk'kyi derzhavnyy tekhnichnyy universytet (in Ukrainian).

Lypyn's'kyi, V. V., 2001. *Stanovlennya i rozvytok novoyi systemy osvity v USRR u 20-ti roky* [Formation and development of a new system of education in the USSR in the 20s]. Abstract of D.Sc. dissertation. Kharkiv: Kharkiv's'kyi natsional'nyy universytet im. V. N. Karazina (in Ukrainian).

Lystuvannya z Dnipropetrovsk'ym Instytutom Sotsvykhu pro ukomplektuvannya vykladats'kymy kadramy instytutu, pryom studentiv do instytutu, zabezpechennya khvorykh putivkamy [Correspondence with the Dnipropetrovsk Institute of Social Education on composition of the institute's teaching staff, students' admission to the

institute, provision of permits to the sick people]. Fund 166. Inventory File 333. Kyiv: TsDAVO Ukrainy, p. 2.

Lystuvannya z Dnipropetrovs'kym ta Novomoskovs'kym instytutamy sotsial'noho vykhovannya pro pryznachennya, peremishchennya po sluzhbi vykladachiv, orhanizatsiyu ta provedennya praktyky studentiv, robotu robitfakiv, asyhnuvannya koshtiv na utrymannya instytutiv, spysok studentiv III kursu Dnipropetrovs'koho instytutu sotsial'noho vykhovannya na serpen' 1932 r. [Correspondence with the Dnipropetrovsk and Novomoskovsk Institutes of Social Education about appointment, displacement of teachers, organization and carrying out of practice of students, activity of work-shops, allocation of means for maintenance of institutes, the list of students of the third course of Dnipropetrovsk Institute of Social Education in August 1932.]. Fund 166. Inventory 9. File 1793. Kyiv: TsDAVO Ukrainy.

Mayboroda, V. K., 1987. Pro stanovlennya ta rozvytok vyshchoyi pedahohichnoyi osvity (1917–1928 rr.) [About the formation and development of higher pedagogical education (1917–1928)]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*. Kyiv, issue 5, pp. 96–102 (in Ukrainian).

Mel'nyk, E. M. and Filinyuk, A. H., 1998. Kam"yanets'-Podil's'kyi instytut narodnoyi osvity: rozvytok, dosyahnennya ta utraty (1921–1930 rr.) [Kamianets-Podilskyi Institute of Public Education: development, achievements and losses (1921–1930)]. *Osvita, nauka i kul'tura na Podilli [Education, science and culture in Podillya]*. Kam"yanets'-Podil's'kyi, issue 1, pp. 28–40 (in Ukrainian).

Osoblyvosti formuvannya systemy vyshchoyi pedahohichnoyi osvity v Ukraini (20-30-ti rr. XX stolittya) [Features of formation of the system of higher pedagogical education in Ukraine (20-30's of XX century)]. *Pedahohichnyy dyskurs [Pedagogical Discourse]*. Khmel'nyts'kyi: Khmel'nyts'ka humanitarno-pedahohichna akademiya, issue 6, pp. 203–211 (in Ukrainian).

Perebudovi navchal'nykh planiv ne viddano uvahy [The restructuring of the curriculum is not given attention], 1931. *Zoria*, August 4, 1931, p. 4 (in Ukrainian).

Posunko, O. M., 2013. Dnipropetrovs'kyi INO u 1920-kh rokakh (za materialamy vtrachenykh fondiv DADO) [Dnipropetrovsk IPE (Institute of Public Education) in the 1920s (based on materials from lost DADO funds)]. *Naddnyprianska Ukraina: istorychni protsesy, podii, postati [Naddnyprianska Ukraina: historical processes, events, personalities]*. Dnipropetrovsk, issue 11, pp. 249–260 (in Ukrainian).

Pro reorhanizatsiyu merezhi i systemy pedahohichnoyi osvity. Postanova RNK USRR z 11/8 1930 r. [About the reorganization of the network and system of pedagogical education. Resolution of the CPC of the USSR from 11/8 1930]. In: *Zakony ta rozporядzhennya v spravi narodnoyi osvity [Laws and regulations in public education]*. Radyans'ka shkola, pp. 111–113 (in Ukrainian).

Pro vstanovlennya yedynoyi systemy industrial'no-tekhnichnoyi osvity (postanova TsVK i RNK SRSR 11-IX-1929 r. Zbirka zakoniv SRSR. 1929. no. 60) [About the

establishment of a unified system of industrial and technical education (resolution of the CEC and CPC of the USSR 11-IX-1929)]. In: Hleyzer, M., uporyad., 1931. *Zakony ta rozporядzhennya v spravi narodnoyi osvity. Systematyzovanyy zbirnyk z peredmovoyu zastupnyka narodnoho komisara osvity O. Polots'koho [Laws and regulations in public education. Systematized collection with a preface by the Deputy People's Commissioner of Education O. Polotsky]*. Kharkiv, pp. 89–93 (in Ukrainian).

Protokol no. 25/677 zasidannya Rady Narodnykh Komisariv USRR z 11 serpnia 1930 roku [Minute № 25/677 of the meeting of the Council of People's Commissars of the USSR from 11 August 1930.]. Fund 337. Inventory 1. File 8536. Kyiv: TsDAVO Ukrainy, p. 152, verso.

Ryabchenko, O. L. and Kudelko, S. M., 2004. Kharkivs'kyi universytet v epokhu reorhanizatsiyi (1920–1933) [Kharkiv University in the age of reorganization (1920–1933)]. In: Bakirov, V. S., chief ed., 2004. *Kharkivs'kyi natsional'nyy universytet im. V. N. Karazina za 200 rokiv [V.N. Karazin Kharkiv National University for 200 years]*. Kharkiv: Folio, pp. 301–364 (in Ukrainian).

Ryabchenko, O. L., 1997. *Kharkivs'kyi instytut narodnoyi osvity im. O. O. Potebni (1921–1930 rr.) [O.O. Potebnya Kharkiv Institute of Public (1921–1930)]*. Abstract of PhD dissertation. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk State University (in Ukrainian).

Ryabchenko, O. L., 2000. Kharkivs'kyi instytut narodnoyi osvity im. O. O. Potebni (1921–1930 rr.) [O.O. Potebnya Kharkiv Institute of Public (1921–1930)]. Kharkiv: KhNAMH (in Ukrainian).

Savchuk, V. S., 2008. Dnipropetrovs'kyi INO i reforma vyshchoyi shkoly na pochatku 1930-kh rr. [Dnipropetrovsk IPE and higher education reform in the early 1930s.]. In: Polyakov, M. V., chief ed., 2008. *Istoriya Dnipropetrovs'koho natsional'noho universytetu imeni Olesya Honchara [History of Oles Honchar Dnipropetrovsk National University]*. Dnipropetrovsk: Vydavnytstvo DNU, pp. 65–70 (in Ukrainian).

Savchuk, V. S., 2018. Osvitni reorhanizatsiyi i transformatsiyi chasiv Instytutu narodnoyi osvity ta yoho nastupnykiv (1920 – 1933 rr.) [Educational reorganization and transformations in the times of the Institute of Public Education and its successors (1920–1933)]. In: Polyakov, M. V., chief ed., 2018. *Istoriya Dniprov's'koho natsional'noho universytetu imeni Olesya Honchara [History of the Oles Honchar Dnipro National University]*. Dnipro: Lira, pp. 65–70 (in Ukrainian).

Shlyakhov Pavlo Illarionovych. Fund 166. Inventory 12. File 2724. Kyiv: TsDAVO Ukrainy.

Spysok uchbovykh zakladiv merezhi Narkompros USRR [List of educational establishments of People's Commissars of Education Network of the USSR]. Fund 166. Inventory 10. File 851. Kyiv: TsDAVO Ukrainy.

Surovyi, A. F. and Petlyak, F. A., 1998. Z istoriyi Kam"yanets'-Podil's'koho instytutu sotsial'noho vykhovannya [From the history of Kamianets-Podilskyi Institute of Social Education]. *Osvita, nauka i kul'tura na Podilli [Education, science and culture in Podillya]*.

Kam'yanets'-Podil's'kyy, issue 1, pp. 40–50 (in Ukrainian).

Surovyy, A. F., 2007. Vinnyts'kyy instytut narodnoyi osvity (1920-ti rr.) [Vinnytsia Institute of Public Education (1920s)]. *Osvita, nauka i kul'tura na Podillyi* [Education, science and culture in Podillya]. Kam'yanets'-Podil's'kyy, issue 10, p. 300–306 (in Ukrainian).

Vidomist' pro richnyy pryom 1931 r. do Dnipropetrovskoho Instytutu Sotsvykhu [Information of the annual admission in 1931 to the Dnepropetrovsk Institute of Social Education]. Fund 18. Inventory 1. File 739. Dnipro: Derzhavnyy arkhiv Dnipropetrovskoyi oblasti [State Archive of Dnipropetrovsk Oblast].

Vyentseva, N. O., 2013. Osoblyvosti reformuvannya vyshchoyi pedahohichnoyi osvity Ukrayiny v 1930–1940 rr. [Features of reformation of higher pedagogical education of Ukraine in 1930-1940.]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyini tekhnolohiyi* [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]. Sumy, issue 6, pp. 21–30 (in Ukrainian).

Yashchuk, I. P., 2015. Formuvannya systemy vyshchoyi pedahohichnoyi osvity v Ukrayini v 20-kh – na pochatku 30-kh rokiv XX stolittya [Formation of the system of higher pedagogical education in Ukraine in the

20's – in the early 30's of XX century]. *Naukovi pratsi MAUP. Pedahohichni nauky* [Scientific works of IAPM. Pedagogical Sciences]. Kyiv, issue 44, pp. 9–14 (in Ukrainian).

Yasnits'kyy, H. I., 1965. *Rozvytok narodnoyi osvity na Ukrayini (1921–1932 rr.)* [Development of public education in Ukraine (1921–1932)]. Kyiv: Kyiv University Publishing House (in Ukrainian).

Zaval'nyuk, O. M. and Komarnits'kyy, O. B., 2012. *Kam'yanets'-Podil's'kyy natsional'nyy universytet imeni Ivana Ohiyenka (1918–2012 rr.)*. *Istorychnyy narys [Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University (1918–2012): historical sketch]*. Kam'yanets'-Podil's'kyy: Aksioma (in Ukrainian).

Zhurets'kyy, Ya. I., Pavlik, S. I. ta Starovoyt, L. V., comp., 2003. *Mykolayivs'kyy derzhavnyy universytet. Istorychnyy narys (1913–2003 rr.)* [Mykolaiv State University: historical sketch (1913–2003)]. Kyiv: Zlatohraft-dyzayn (in Ukrainian).

Zvit pro khid osinn'oho naboru (1933) do Novomoskovskoho pedinstytutu na 3/IX-33 roku [Report on the progress of the autumn recruitment / 1933 / to the Novomoskovsk Pedagogical Institute for 3/IX, 1933]. Fund 19. Inventory 1. File 438. Kyiv: TsDAVO Ukrayiny.